

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1960

Emne:Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 8

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	4
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	5
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	6
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	7
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	8
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	9
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	10
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	11
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	12
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	13
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	14
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	15
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	16
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	17
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	18
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	19
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	20
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	21
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	22
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	23
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	24
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	25
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	26
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	27
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	28
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	29
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	30
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	31
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	32
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	33
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	34
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	35
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	36
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	37
Vejen til socialisme i Danmark : Et programskrift udgivet af Socialistisk Folkeparti	38

GERT PETERSEN:

VEJEN TIL SOCIALISME I DANMARK

**Et programskrift udgivet af
Socialistisk Folkeparti**

1 KRONE

FORORD

Megen uenighed og forvirring har der hersket og hersker der om vejen til socialismen, om de metoder, arbejderbevægelsen kan og bør anvende i kampen for et retfærdigt samfund.

Det er godt, at Gert Petersen på grundlag af de grundige drøftelser, vi har haft, nu har givet en samlet og samlende fremstilling af det syn på spørgsmålet, vi har i Socialistisk Folkeparti. Som rimeligt er, konkretiseres betragtningerne omkring spørgsmålet: Hvor går vejen til socialismen i det land, vi lever i, i Danmark. Jeg tror imidlertid at fremstillingen i ikke ringe grad er almengyldig, og at der i hvert fald her er givet et værdifuldt bidrag til de internationale teoretiske diskussioner om marxismens mål og midler i dag.

Samfundsforholdene er skabt af mennesker på grundlag af teknikens stade og udvikling. Det trænger til at blive understreget og begrundet, at socialister ikke vil og ikke drømmer om at nå til socialismen på anden måde end i kraft af det store folkellertals ønske, vilje og handling. Og at det er det danske folk, der skal afgøre, hvorledes samfundsordningen i Danmark skal være.

September 1960

Aksel Larsen

I. Danmarks vej til socialismen

Gaar det af sig selv?

FRA gammel tid har man i arbejderbevægelsen diskuteret, om man burde arbejde for en langsom og harmonisk *indvoksen* i socialismen eller for en klar *overgang* fra kapitalisme til socialisme, dvs. en dybtgaaende omformning af samfundet.

Spørgsmaalet er ikke saa spidsfindigt, som det straks kunne se ud til. Det bliver klart, saa snart man ser nærmere paa idéen om at »vokse ind i« socialismen.

Meningen er her, at det ene socialøkonomiske system nærmest automatisk forvandler sig til det næste. Det »gaar af sig selv« — man skal blot hjælpe en smule til. Tanken er gammel — da fagforeningerne oprettedes herhjemme, var hensigten i mange tilfælde, at de skulle stable en produktionsforening paa benene. Man regnede med, at der efterhaanden ville være saa mange og stærke arbejderproduktionsforeninger, at de kunne *udkonkurrere* de kapitalistiske foretagender — og før man rigtigt havde set

sig om, ville socialismen være der!

Det gik jo anderledes, og heller ikke aktieselskabsformen viste sig, som tyskeren Bernstein havde paastaet, at være en genvej til socialismen. I socialdemokratiets 1913-program opstilles klart det maal »at samle arbejderklassen i et klassebevidst socialistisk arbejderparti, at erobre magten i samfundet« og indføre socialismen. Men de gamle svagheder kom til udtryk i, at der ikke anvistes nogen vej — udover nogle almindeligheder om organisation af arbejderne og udbredelse af oplysning.

Derfor blev det meget let at omgaa formaalsparagraffen; faa aar senere sendtes den første minister ind i en rent borgerlig regering, og i de følgende aar sejrede »Stauning-linien«.

HERMED blev idéen om »indvoksen i socialismen« atter dominerende, blot iført et nyt klædebon. Det skete langsomt og umærkeligt. End-

nu i trediveerne ringede Hartvig Frisch med »dødslokkerne over kapitalismen« o.s.v. Men i *virkeligheden* var allerede den gang baade grundlag og maalsætning ændret.

Det forventede »sving til venstre« i 1945 førte til en vis styrkelse af den socialistiske maalsætning; men programmet »Fremtidens Danmark« blev kun et kort intermezzo.

I dag er situationen den, at socialdemokratiet roser sig af at have skabt en saakaldt »velfærdsstat«. Denne »velfærdsstat« er ikke nogen socialistisk, men en kapitalistisk stat; samfundet opfattes som én stor forretning, hvis overskud, »kagen«, skal deles »saa retfærdigt som muligt« mellem »samfundets lag«.

Til at forklare, at maalet faktisk er naaet med skabelsen af denne »velfærdsstat«, kører man saa frem med en helt moderniseret udgave af idéen om indvoksen i socialismen. Det hedder sig, at socialismen skal »smugles ind« ad finanspolitisk vej — ved rente- og skattepolitik, eventuelt ved aktieopkøb. Forklaringerne fremføres efter tur, alt eftersom den almindelige situation (»forretningen Danmarks trivsel«) alligevel gør saadanne foranstaltninger nødvendige.

Især »polit.-gruppen« i socialdemokratiet er talsmand for en saadan »indvoksen« i eller indsmugling af socialismen. Men det mest interessante er, at de samtidig mener noget andet med ordet socialisme. Det

har ændret betydning! I 1913 betød det klart de arbejdendes erobring af samfundsmagten og overtagelse af produktionsmidlerne; i dag betyder ordet socialisme — for de ledende socialdemokrater — en vis samordning af offentlig og privat sektor i folkehusholdningen (»rammeøkonomi«) og en progressiv socialpolitik, altsaa en stabilisering af »velfærdsstaten«. Denne, der engang blev opfattet som en station paa vejen til socialismen, er blevet et maal i sig selv.

MEN »velfærdsstaten« kan ikke overvinde et eneste af de onder, der er typiske for kapitalismen — hverken den skæve ejendoms- eller indkomstfordeling, den sociale utryghed, klasse modsætningerne, konkurrence- og hadmentaliteten, uddannelsesmonopolet eller den manglende evne til virkeligt at løse de produktionstekniske opgaver. Den kan ikke overvinde disse mangler, fordi de er integrerende bestanddele af kapitalismen, og fordi »velfærdsstaten« er kapitalistisk i sit grundlag.

— *Intetsteds* har idéen om indvoksen i socialismen, og om, at »det gaar af sig selv«, ført til det maal, man havde sat sig; og ved talrige lejligheder har den tillige vist sig at være et meget ringe værn for demokratiet i krisetider (Tyskland, Østrig, Frankrig, Italien). I stedet ændredes maalsætningen undervejs, toget afsporedes, inden det naaede stationen.

Derfor maa denne løsning, som socialdemokratiet næsten overalt har identificeret sig med, forkastes som ubrugelig for et parti, der virkelig sætter sig socialismen som maal. Lad den saa være aldrig saa popu-

lær i øjeblikket i visse socialdemokratiske topkredse, der tilslutter sig den paa grund af en stemningskonjunktur, eller fordi de af psykologiske og materielle grunde ikke kan andet.

Fundamental omformning

AT arbejderklassen skal organisere sig for at »erobre magten i samfundet, afskaffe det kapitalistiske privateje til produktionsmidlerne og organisere det arbejdende folk til at overtage og drive produktionen i det socialistiske samfund« (Socialdemokratiets program, 1913) er udtryk for den marxistiske teori om overgang fra kapitalisme til socialisme. Her er ikke et ord om indvoksen, endsige »indsmuglen«.

Ifølge denne teori fører op-hobningen af uforsonlige modsætninger under kapitalismen til en uholdbar tilstand, hvorunder arbejderbevægelsen overtager den politiske ledelse af samfundet og derefter omformer det.

Det kan ske ganske fredeligt og i overensstemmelse med de parlamentariske traditioners aand og bogstav; men det vil altid være revolutionært, d.v.s. fundamentalt omskabende: Kapitalismen som system besejres — og dermed ogsaa dens typiske onder, som »velfærdsstaten« ikke kan afskaffe.

SOCIALDEMOKRATIETS svigten af 1913-programmets maalsætning førte til

dannelse af en venstresocialistisk bevægelse, senere kommunistisk parti. Noget tilsvarende skete internationalt, og her kom Lenins tanker til at spille en afgørende rolle. De blev modpolen til tanken om langsom indvoksen i socialismen og kom til at præge kommunisterne, som derfor holdt fast ved læren om den revolutionære omformningsperiode.

Marx' og Lenins idéer herom har vitterligt — i modsætning til den langsomme indvoksens teori — medført fundamentale socialøkonomiske forandringer i store dele af verden.

Erfaringen viser altsaa, at en bevægelse, der virkelig har socialismen som maal, maa slaa ind paa den fundamentale samfundsomformnings vej.

MEN samtidig med at socialismen gennemførtes økonomisk, viste der sig meget mørke følgefænomener, der dels kunne være undgaaet, og dels i flere tilfælde bragte de opnaaede resultater i fare.

Hvordan er det gaaet til?

Ingen menneskelig teori kan være hundredprocents rigtig, og enhver teori maa uafslutteligt

efterprøves paa virkeligheden og konfronteres med erfaringerne fra den praktiske virksomhed. Dette er en hovedhjørnesten i Karl Marx' tanker.

Idéen om samfundets revolutionære omformning blev undfanget for over 100 aar siden, uddybet af Lenin godt et halvt hundrede aar senere, og er praktiseret i 43 aar. — Men for godt 30 aar siden blev den udformning, som den under en regulær magtkamp havde faaet i løbet af 20'erne, ophøjet til noget helligt og ukrænkeligt. Kun en enkelt autoritet maatte ændre eller føje til — og behøvede end ikke at begrunde det.

Samtidig skabtes en mur mellem livet og teorien. Selv i dag maa de retskrænkelse, der er afdækket, ikke inddrages i debatten om socialismens opbygning.

VIL MAN tages alvorligt, og vil man ærligt drøfte Danmarks vej til socialismen, saa maa man tage hensyn til de indhøstede erfaringer. Hvad skal man altsaa i dag sige til Lenins krav om, at overgangsperioden maa indledes med skabelsen af »proletariatets af lov ubegrænsede herredømme«.

43 aar senere maa man bedømme dette krav i lyset af især disse erfaringer:

(1) Det forudsætter total overvindelse af socialdemokratiet og dermed en dødelig broderstrid mellem arbejderbevægelsens fløje. Faren herved blev først helt aabenbar i 1933,

da Hitler sejrede, mens arbejderne kæmpede paa liv og død — med hinanden.

(2) I Sovjetrusland afslørede »proletariatets af lov ubegrænsede herredømme« stærke tendenser til først at degenerere til parti-, derefter til klike- og endelig til enmandsdiktatur. Lenin søgte uden held at træde op mod disse virkninger af sin egen teori.

(3) Uden et saadant uindskrænket arbejderdiktatur vil sovjetmagten være brudt sammen under borgerkrig og intervention. Til gengæld var der netop i denne periode tale om et arbejder- og ikke et parti- eller klikediktatur.

(4) Skabelsen af et aabenlyst, ubundet klassesdiktatur strider mod de traditioner for klassekampens førelse, som har dannet sig hos os siden 1840'erne. Siden den tid har vi kendt mange tilløb til helt utilsløret klassesdiktatur, men det er blevet ved dem. Ethvert forsøg paa at følge denne vej fører derfor til isolation i dansk arbejderklasse (med mindre der foreligger en ganske særlig situation, som i dag er temmelig usandsynlig).

Heraf følger, at vejen til socialisme maa gaa over en fundamental omformning af samfundet, ledet af arbejderbevægelsen. Marx' opfattelse — som udtrykkes i socialdemokratiets 1913-program — har vist sig at være rigtig, og idéen om »indvoksen« bundforkert. Men at basere omformningen paa — og at kæmpe for — et af enhver

lov uindskrænket herredømme, har vist sig at indebære store farer, er kun en fordel under en desperat borgerkrigssitua-

tion og strider mod de historiske former for klassekampens førelse i Danmark.

Demokrati og socialisme

KAMPEN mod den opfattelse, at samfundet af sig selv vil vokse ind i socialismen, har ofte faaet socialister til at overse, at ogsaa under kapitalismen gror det ny frem af det gamles skød. Det kan ikke komme til fuld udfoldelse, men spirer dog uafsladeligt frem.

Derfor findes der ogsaa i det kapitalistiske Danmark træk, der peger direkte mod socialismen. Vi maa støtte saadanne træk, hvad enten de er blevet til med eller uden arbejderklassens direkte medvirken. Alle former for folkelig selvvirksomhed, som er rettet mod kapitalismens grundtendenser, og enhver kamp mod disse grundtendenser har socialisternes interesse og er brostene paa vejen til socialismen.

Det er klart, at overgangen til socialismen modnes og maa forberedes *allerede under kapitalismen*.

ALLE HJEMLIGE former for folkelig selvvirksomhed (skabelse af folkelige politiske, faglige, økonomiske, kulturelle osv. organer) er mulige, fordi vi har *politisk-formelt demokrati* herhjemme. Hvad vil det sige, og hvad betyder det for kampen for socialismen?

En samfundsorden, hvor det store flertal skaber merværdi

til nogle faa gennem sit arbejde, kan *ikke* være baseret paa frivillighed, men kun paa tvang. Denne tvang kendes i to hovedformer: den kan have *militær-voldelig* karakter (tænk paa slaverne i gamle dage og fascist- og koloniregimer nutildags) eller komme til udtryk i *økonomisk pression*: de arbejdende »bestemmer selv«, om de vil arbejde for den givne løn eller foretrække arbejdsløshed!

Trods alt er den sidste tilstand, der er den herskende hos os, et stort fremskridt i forhold til militær-voldelig tvang. Naar kapitalismen ikke længere kan klare sine problemer i et samfund, hvor tvangsmidlerne overvejende er af økonomisk art, forsøger den sig da ogsaa med fascistiske tilstande, hvor tugthuset venter paa den, der nægter at arbejde for den betaling, arbejdsgiverne tilbyder.

Saadanne tilstande har Danmark ogsaa kendt. Hovbonden havde ikke valget mellem arbejde eller den elendighed, der følger med arbejdsløshed; nej, han havde valget mellem arbejde (og med det fulgte ogsaa elendigheden) eller træhest og hundehul. Naar det ikke er saadan længere, skyldes det *klassekamp*: bønder og borgere mod et breaukratisk godsejervælde,

senere arbejdere og bønder mod borgere og godsejere.

Under saadanne klassekampe er *det danske demokrati* blevet til. Men dette demokrati er *stadig* en formel ramme for et tvangssystem mod de arbejdende, nu af overvejende økonomisk karakter.

Naturligvis skal vi ikke forklejne vort demokrati. Som paa vist er det et vældigt fremskridt i forhold til tidligere. Men ogsaa af andre grunde bør vi støtte det: For lige saavel som kapitalisterne har pressionsmidler under dette system, har arbejderne det. Ganske vist er deres muligheder ringere — kapitalistklassen har i højere grad statsmagten paa sin side —; men mulighederne er der, og i visse perioder med »ringe overskud paa arbejdskraft« (altsaa ringe arbejdsløshed) er de endog betydelige, hvis de blot bliver udnyttet. Saa kan arbejderklassen *svare igen* og gøre sociale erobringer. — Det er den dybeste aarsag til forbedringen af arbejdernes levestandard gennem det sidste aarhundrede i lande med demokratiske styreform: deres klassekamp har faaet bedre vilkaar.

Heraf følger igen, at dette politisk-formelle demokrati er ensbetydende med udgangspositioner og kampbetingelser, der er *fordelagtige* for socialisterne. Derfor skrev Marx, at det første fornødne var at tilkæmpe sig demokratiet. Og derfor begaar en socialistisk bevægelse selvmord, hvis den prøver at rette hovedslaget mod demo-

kratiet, som de tyske kommunister faktisk gjorde det i aarene 1929—33.

ALT dette maa dog ikke føre til, at man *overvrider* det politisk-formelle demokratis muligheder. Historisk erfaring fortæller os, at det endog meget hurtigt kan forvandles til et hel- eller halvfascistisk diktatur. Den største fare bestaar dog i, at man forveksler det politisk-formelle demokrati med virkeligt folkestyre. Det er netop *den borgerlige propagandas* hovedfunktion at fremkalde en saadan forveksling.

Vil man karakterisere vort demokrati ved de rettigheder, det giver folket, maa man især fremhæve *ytringsfriheden*. Lad den være økonomisk begrænset (arbejdsgiverne kan tage repræssalier *og gør det*) — den er dog uendeligt mere reel end i mange andre lande, inklusive en del med socialistisk folkeholdning. I ytringsfriheden indgaar en ret til med mellemrum at give udtryk for, hvilken kandidat man ønsker indvalgt i folketinget.

Men iøvrigt overlades det *formelt* denne snævre forsamling, folketinget, at styre landet. *Reelt* forholder det sig anderledes. Den udslaggivende magt ligger *umiddelbart* hos de mægtige apparater, hvis repræsentanter folket har faaet lov til at indvælge i tinget, og *indirekte* hos de erhvervsinteresser, hvis meninger og idéer *maa* være afgørende, naar Danmark opfattes som én stor forretning.

Og saadan opfatter de store partimaskiners lederkliker vort land, uanset de betegnelser deres partier maatte smykke sig med.

Paa den maade fungerer den kapitalistiske stat trods demokrati og ytringsfrihed. Hertil kommer den psykologiske propaganda og den konkurrence- og hadmentalitet som den kapitalistiske produktions- og fordelingsform avler i menneskesindet hvert eneste minut. Resultatet er folkets politiske passivering — saa at det afholdes fra at bruge sin ytringsfrihed til at kræve de bestaaende tilstande ændret.

Saadan er forholdene i de vestlige demokratier, maaske mest udpræget i USA. I hvert fald har den amerikanske professor Wrights Mill, der staar socialdemokratiet nær, undersøgt »magtstrukturen i det amerikanske samfund« og er kommet til det resultat, at — *folket* er der ingen plads til i denne magtstruktur. Javel, det har sin ytringsfrihed, men det er ikke med til at træffe de afgørende beslutninger vedrørende landets styre.

Hvorfor? Jo, siger han, »deres (borgernes) vilje til at tage del i beslutninger gaar til grunde, naar de ikke har midler til at træffe beslutninger. De mister sansen for politisk tilhør, naar de ikke har noget tilhørsforhold. *De mister den politiske vilje, naar de ikke kan realisere den.*

Af disse grunde er det saa far-

ligt at forveksle politisk-formelt demokrati med folkestyre.

FOLKESTYRE betyder, at folket afgør og bestyrer samfundets anliggender, at hver enkelt medborger er med til at træffe beslutningerne og føre dem ud i livet. Folket styrer selv, baade naar det drejer sig om gruppens, den geografiske enheds eller den økonomiske virksomheds anliggender, eller om landets nationale investeringspolitik, dets udenrigspolitik osv.

Man kan naturligvis ikke tale om virkeligt folkestyre, saa længe folket kun tages med paa raad, naar det passer de styrende, og især ikke, naar det er afskaaret fra virkelig indflydelse paa finansverdenens og produktionens lukkede land. Her, hvor folkets skæbne afgøres, har en lille klasse enevældig magt; og naar lovgivningsmagten begrænser dette enevælde, sker det af hensyn til »forretningen Danmark«, hvilket igen vil sige især kapitalistklassen som helhed.

MEN AF dette billede af demokratiet, af dets gode og daarlige sider, følger *socialisternes opgaver*: at beskytte dets gode sider — især ytringsfriheden — og bruge disse gode sider i kampen for at overvinde de daarlige. Paa denne maade bliver dansk demokrati til en løftestang for en socialistisk udvikling.

Socialisterne maa føre kampen for demokratiet videre og

give den et socialistisk indhold. De maa arbejde paa at gøre demokratiet helt: at skabe en tilstand, hvor alle arbejdende er delagtige i landets styre, og

hvor finansforhold og produktion fuldtud er underkastet de styrendes bestemmelser. Og det er kun muligt under socialismen.

Giv vort demokrati et socialistisk indhold!

VI HAR slaaet fast, at socialisterne skal bruge vort gennem mere end et aarhundredes klassekampe udformede demokrati — med dets begrænsninger — som en løftestang for en socialistisk udvikling.

Instrumentet til udførelse af en saadan opgave er *et parti*, som er sig sin rolle som igangsætter og inspirator bevidst, paa én gang besjælet af viljen til at omforme samfundet og dog smidigt nok til at udnytte alle eksisterende muligheder. Et saadant parti maa kunne modtage impulser fra folket og sætte folket i bevægelse. Men det skal ikke indstille sig paa kamp med andre arbejderpartier. Hvad socialdemokratiet angaar, bestaar opgaven langt snarere i at bringe dette parti tilbage i den almindelige fremskridtslejr.

Hovedopgaven, som følger af en undersøgelse af vort lands forhold i dag, er at give kampen for demokratiet et socialistisk indhold og bringe folkeflertallet (uanset hvilke arbejderpartier og venstreborgerlige partier det maatte dele sig i) til at forstaa, at kampen for demokratiet *altid* har været en klassekamp, som langtfra er afsluttet endnu, men tværtimod maa føres videre, indtil demokratiet

er *helt* — dvs. til det har en socialistisk karakter.

Ud fra den marxistiske grundopfattelse, at det er dansk arbejderklassens historiske opgave at føre kampen for demokratiet videre til sejr for socialismen, — og ud fra bevidstheden om »velfærdsstaten«s mangler og kendskabet til de givne virkebetingelser her og nu, er det muligt at skitsere to afgørende faser i denne kamp.

DEN FØRSTE periode bestaar i skabelsen af samling om gennemførelse af en række *brede demokratiske krav*, som endnu ikke er opfyldt, især:

udbygning af det politiske demokrati (valgretsalder, bedre indseende med regerings- og folketingsarbejde, inddragelse af større dele af befolkningen i politisk aktivitet),

udbygning af det socialpolitiske demokrati (løsning af boligspørgsmaalet, bedre folkelig kontrol med de sociale foranstaltninger, bedre fordeling af de sociale goder, forbedring af lønniveauet).

udbygning af det økonomiske demokrati (demokrati paa arbejdspladsen, medbestemmelsesret, statsovertagelse af nationaliseringsmodne finansinstitutter

og industriforetagender, udbygning af andelsbevægelsen i forbindelse med arbejder- og forbrugerorganisationer),

demokratisering af administrationen (forstærket folkelig deltagelse især i lokaladministrationen, kontrol med centraladministrationen),

demokratisering af uddannelse og kulturspredning (skabelse af et materielt og aandeligt grundlag for en tidsvarende undervisning og uddannelse, demokratisering af radioen, bedre betingelser for kulturgodernes spredning blandt folket), *afrustning af Danmark og knægtelse af militarismen*, en ny alliancefri udenrigspolitik og erklæring af dansk neutralitet, anvendelse af de gennem afrustningen indvundne midler til igangsættelse af progressive foranstaltninger herhjemme og til reel støtte til teknisk tilbagestaaende lande, hvorved der skabes et moralsk værn omkring Danmark, som er vort eneste mulige forsvar i atomalderen.

— En del af disse krav forener allerede venstrefløjen i dansk politik, men flere af dem er mere vidtgaaende end noget andet partis. Dette svarer til *Socialistisk Folkepartis* bevidste rolle som igangsætter og inspirator. Men for alle disse krav gælder dog, at de er i overensstemmelse med den demokratiske kamps traditioner i Danmark og med aanden i dansk arbejderbevægelse. Derfor kan samling om de mere vidtgaaende krav bringes i stand. Forudsætningen er, at vort parti atter

og atter formulerer dem, gør dem kendte og viser, at de *kan virkeliggøres*.

DEN ANDEN PERIODE vil antagelig være karakteriseret derved, at den *demokratiske samling* i stadig højere grad antager form af en *socialistisk samling*. Det vil ske, hvis og naar det lykkes at skabe *handlingens enhed* i arbejderbevægelsen, derigennem at bringe nogle af den demokratiske samlings væsentlige krav til sejr — og saaledes i praksis bevise, at *det kan nytte*. Det vil ske i takt med den radikaliserende bevægelse, der vil følge med den politiske, sociale og økonomiske kamp i den første periode. Og det vil især ske, naar det lykkes de socialistiske kræfter at overbevise folket og i første række arbejderklassen om, at den demokratiske kamp *kun* kan vindes, hvis den krones med socialismen.

Lad os tage et enkelt eksempel. Arbejderkravet om medbestemmelsesret spiller en væsentlig rolle i dag. Dets gennemførelse vil være et stort fremskridt for tryghed og sikkerhed paa arbejdspladserne, og det er et af den demokratiske kamps hovedkrav.

Men hvis og naar det bliver gennemført, vil det hurtigt blive klart, at kampen for sikkerhed ikke er *vundet dermed*. Arbejdsgiverne — kapitalisterne — vil stadig have det afgørende ord, omend deres magt er stækket noget. I krisesituationer vil

de søge at tage tilbage, hvad de har mistet.

Det er klart, at kun de arbejdendes *enebestemmelsesret* sikrer fuld tryghed, fordi de arbejdende dermed kommer til at bestemme fuldt ud over deres produktions- og arbejdsforhold. Naar *det* indses af de arbejdendes store flertal, er deres kamp for demokrati paa arbejdspladserne blevet en aaben kamp for socialistiske arbejdspladser. En saadan indsigt opnaar man baa- de ved at høre derom, men først og fremmest ved selv at *gøre erfaringer*, ved daglige kampe og konflikter, ved hverdagens tusinder af indtryk.

Paa denne maade vokser den demokratiske kamp direkte over i en *kamp for socialismen*. Dermed er vi inde i den anden periode, som kan faa karakter af en overgangsperiode til socialismen, og hvor dansk socialisme vil udformes.

NATURLIGVIS er det umuligt at give et detaljeret billede af vejen til socialisme i Danmark. Ingen sikrer os mod »uforudsete begivenheder«. Men der er behov for et klarere perspektiv; og det her givne billede svarer i hvert fald til de træk i nutiden, hvorefter vi kan udlæse noget om fremtiden — hvilket det er vor pligt at prøve paa. Samtidig er det i sine hovedtræk fuldt realisabelt, hvis vi lever op til vor opgave. Men vi kan kun leve virkeligt op til denne vor opgave, hvis vi for os selv — og for andre — opstiller et saadant klart perspektiv, *en plan*.

Under alle omstændigheder kan man roligt fastholde selve *grundlaget* for de slutninger, der her er draget: at vejen til socialisme i Danmark gaar over at give det danske demokrati og kampen for dets udbygning et socialistisk indhold.

II. Socialisme i Danmark

Kan der opstilles et perspektiv?

KAN man sige noget som helst herom? Ofte viger man simpelthen uden om dette spørgsmaal, og naturligvis kan intet forudsiges med bestemt-hed. Paa den anden side findes der træk i fortid og nutid, hvoraf man kan udlede et og andet om fremtiden. Det er vor simple pligt at forsøge det.

I aarene siden krigen har man mødt to slags svar paa spørgsmaalet om udformningen af dansk socialisme. Det ene gives af kommunisterne og er præget af uklare bemærkninger om, at »det finder man ud af til den tid!«

Det er ikke helt ærligt, eftersom kommunisterne tilslutter sig Moskva-deklarationen af 1957, hvori der gives et temmelig detaljeret skema for socialismens udformning, helt ned til kollektivisering og dirigering af aandslivet. Indenfor rammerne skulle der ganske vist være plads til »nationale afvigelser«, men rammerne er meget snævre.

Det andet svar gives af de socialdemokratiske ideologer og

er om muligt endnu mere udflydende. I 1945 opstilledes med »Fremtidens Danmark« noget, der mindede om et socialistisk perspektiv. Men i aarene siden da er dette perspektiv blevet afløst af, hvad man kunne kalde »velfærdsstatsideologien«: Maalet er en rammeøkonomi, omfattende en lille statssektor og en stor privatsektor, med betydelig indflydelse for statsmagten og en vis, begrænset planlægning, der realiseres ad finanspolitisk vej. Denne metode anvendes allerede i dag i »velfærdsstaten«, og der sættes altsaa lighedstegn mellem den øjeblikkelige metode og maalet paa længere sigt.

En saadan holdning er naturligvis ganske uholdbar i en tid, hvor vi oplever en teknisk revolution og alt undergaar kæmpemæssige ændringer. At nøjes med en ren praktisk politik i en saadan situation, uden at skue længere end 5—10 aar frem ad gangen, er at invitere katastrofen indenfor.

Ikke desto mindre er alt, hvad man kan erfare om so-

cialdemokratiets fremtidsperspektiv, nogle udflydende bemærkninger om kontrol med »erhvervslivet« (»kapitalisme« er et »forældet« ord i de kredse) og sociale forbedringer indenfor det bestaaendes rammer.

Men »velfærdsstaten« har ikke afskaffet de fundamentale onder, der knytter sig til klassesamfund og kapitalisme; i store dele af den arbejdende befolkning er der et udtalt behov for et socialistisk perspektiv. Men det imødekommes altsaa slet ikke af den socialdemokratiske ledelse og kun taaget og uklart af partiets venstrefløj og kommunisterne.

Socialistisk Folkeparti har ikke udtaget patent paa at ligge inde med de sidste sandheder; men det er blevet til ud fra den overbevisning, at den marxistiske virkelighedsanalyse er fuld af rige muligheder, saafremt den anvendes frit og ubundet, uden skelen til udenlandske partiparoler.

Ved at undersøge udviklingstendenserne i klassekampen i og udenfor Danmark og drage konklusioner heraf med henblik paa fremtiden kan vi fremlægge et klart socialistisk perspektiv. Naturligvis kan der pludseligt melde sig nye dominerende træk, og netop derfor maa socialisterne bestandigt

have opmærksomheden rettet mod den mangesidede virkelighed.

I almindelighed kan det siges, at socialismen i Danmark i lang tid fremover vil tage karakter af den maade, den er blevet til paa, af de specifikke traditioner for klassekampens førelse i Danmark, og af de politiske former for denne klassekamp. Det vil ogsaa sige, at hvis bourgeoisiet bryder disse traditioner, f. eks. ved at etablere et udtalt fascistisk styre, vil dansk socialisme blive til paa en anden maade, end vi i dag kan forudse; og dens udformning — i alt fald til at begynde med — vil følgelig blive anderledes.

Men ud fra de sidste aartiers udvikling i Danmark maa man komme til det resultat, at vejen til socialisme i Danmark efter alt at dømme vil blive bannet gennem en kamp for at give vort demokrati et socialistisk indhold. Dernæst maa det fremhæves, at naar denne analyse er rigtig, vil det eller de partier, der fremfører den, og deres program komme til at spille en afgørende rolle ved udformningen af socialisme i Danmark.

Heraf følger, at man allerede i dag kan sige noget om i hvert fald enkelte karaktertræk ved socialismen i Danmark.

Forvaltningen af socialistisk ejendom

HVIS dansk socialisme bliver et resultat af den demokratiske kamp, vil der uund-

gaaeligt blive tale om forskellige former for socialistisk ejendom. Men paa dette omraa-

de er det faktisk umuligt at sige noget konkret i dag. Den detaljerede udformning af socialistiske ejendomsformer er ubetinget en sag, der vil blive afgjort under opbygningen af socialismen.

Derimod kan man udmærket sige noget om visse fælles træk ved denne socialistiske ejendom, især vedrørende dens ledelse og administration. Den vil blive folkelig og ubureaukratisk. Nu er socialistisk økonomi østpaa jo ikke ligefrem præget af mangel paa bureaukrati, og det gælder heller ikke vore hjemlige eksempler paa statsadministrationen. Er det da en frase, vi udslynger?

Nej. For det første maa man gøre sig klart, at statsadministration i et kapitalistisk land ikke har det ringeste med socialisme at gøre. Offentlige toiletter er ikke et socialistisk element i klassesamfundet. I mange tilfælde er det i kapitalisternes interesse at faa staten til at overtage ejendom og forvaltning af urentable foretagender. Og de højere embedsmænd, der forestaar administrationen af statsejendom under kapitalismen, rekrutteres overvejende fra bestemte, i almindelighed antifolkelige, lag i befolkningen.

For det andet er udgangspunktet for en socialistisk opbygning ganske anderledes i Danmark end i de østlige lande, baade hvad det historiske udviklingstrin og den opsamlede erfaring angaar.

Alle traditioner i dansk ar-

bejderbevægelse og især de traditionelle krav, der fremsættes i situationer, hvor den virkeligt besinder sig paa socialismen (under „sving til venstre“), demonstrerer, at den danske arbejderklasse har vilje og evne til at opfylde Marx' og Lenins krav om, at de arbejdende selv skal administrere deres ejendom, altsaa de socialistiske virksomheder.

Kravet om bedriftsraad stod øverst paa arbejderklassens ønskeseddel efter første verdenskrig, og det var der igen efter den anden. Selv socialdemokratiet maatte give det en fremtrædende plads i sit programskrift „Fremtidens Danmark“.

I øjeblikket oplever vi ikke noget voldsomt „sving til venstre“; men beskæftigelsessituationen giver arbejderklassen en stærk position. Og hvad oplever vi? At kravet om medbestemmelsesret faar en central og afgørende betydning.

Det er givet, at arbejderklassen paa et eller andet tidspunkt vil ændre dette krav til et krav om enebestemmelsesret (hvilket vil være et vigtigt vendepunkt i kampen for at give demokratiet et socialistisk indhold). Jo mere indseende arbejderklassen opnaar i de kapitalistiske virksomheders drift, desto hurtigere vil den forstaa, at der findes et totalt overflødigt, fordyrende element i produktionen: den private kapitalist — og forlange ham fjernet.

Af disse grunde støtter Socialistisk Folkeparti ubetinget

kravet om medbestemmelsesret og senere om enebestemmelsesret. — Men vi har endnu en vægtig grund til at gøre det: den internationale arbejderbevægelses erfaringer. I dag, efter 42 aars praksis, ved vi, at der eksisterer en fare for bureaukratisering under socialismen, saafremt ledelse og forvaltning centraliseres for kraftigt i statsmagtens hænder.

Lad os opsummere: (1) Af aarsager, der skyldes forhold udenfor vor umiddelbare kontrol (klassekampens og arbejderklassens historiske udvikling i Danmark), vil de folkeejede virksomheder under dansk socialisme blive administreret af de arbejdende selv,

gennem arbejdderraad eller — som det hedder i dansk arbejderbevægelses traditionelle sprog — bedriftsraad. — (2) Hvad den bevidste indsats angaar, er danske arbejdere fuldt vidende om risikoen for bureaukrati under socialismen. De arbejderpartier, som fuldt ud erkender denne fare og imødekommer den danske arbejderklassens krav, vil tage føringen i kampen for socialisme i Danmark.

Af disse grunde kan vi med nogenlunde sikkerhed sige, at socialismen i Danmark vil faa en ubureaukratisk udformning, og at administrationen af den socialistiske ejendom vil blive de arbejdendes egen sag.

Et flerpartisystem

SOcialismen i Danmark vil være præget af et *flerpartisystem*, ikke bare paa papiret, men reelt. Hvordan kan man forudsige det med nogenlunde sikkerhed?

Vi forudsiger det ikke, »bare« fordi det staar i vort program. Et saadant programpunkt kan jo opfattes som slet og ret et krav; men socialisme er nu engang en samfundstilstand, som ikke bliver til efter passer- og linealtegninger, men paa grundlag af store menneskemassers stræben, arbejde og kamp. — Dette maa man overhovedet holde sig for øje.

Vi er sikre paa, at dansk socialisme vil rumme et reelt flerpartisystem, *fordi* den vil blive til gennem kampen for demo-

kratiet, og udbygningen af demokratiet er *kun* mulig, saafremt flere partier arbejder sammen; *fordi* et saadant system svarer til de hævdevundne demokratiske traditioner herhjemme, der igen skyldes sejr i klassekampen; og endelig *fordi* de arbejdende i Danmark — uden hvis indsats socialismen ikke kan skabes — har lært af de internationale erfaringer, at et aabent eller kamufleret étpartisystem hæmmer deres frie udforming af socialismen og aabner alle muligheder for magtmisbrug fra ledende klasses side.

Der er saaledes en mangfoldighed af aarsager (for at bruge fremmedord: baade objektive og subjektive aarsager) til, at

et étpartisystem er usandsynligt under dansk socialisme.

Imidlertid er det givet, at partierne vil faa en anden karakter, efterhaanden som socialismens opbygning skrider frem. Hvorfor?

Her kunne man faktisk tale om en almen lovmæssighed, der hænger sammen med, at socialismen som system har et fundamentalt andet indhold end udbyttersamfundet. Men lad os hellere komme »ned paa jorden«. Naar kampen for virkeligt folkestyre er ført igennem, og folkets deltagelse i det politiske liv ikke længere blot er et spørgsmål om valgdeltagelse, ændres naturligvis *indholdet* i de politiske rammer.

Hvordan vil folkets deltagelse i landets styre da komme til udtryk, bortset fra valgdeltagelsen? Det vil give sig udtryk i bestemmelsesret — indenfor samfundets rammer —, naar det drejer sig om at fastlægge virkeformer og udføre arbejdsopgaver i alle de politisk-administrative, økonomiske og sociale enheder, der tilsammen udgør samfundet. De beslutninger, der vedrører samfundet som helhed, vil blive taget af folkerepræsentanterne i fuld frihed, og i den henseende kan »parlamentarismen« ventes bibeholdt.

Men bortset herfra er det netop karakteristisk for det socialistiske demokrati, at det er et *direkte* demokrati — dvs. at langt de fleste beslutninger træffes og udføres af dem, som de umiddelbart vedrører. Dette

forhold er understreget af Karl Marx og især Lenin, og Stalins mest dybtgaaende revision af socialistiske klassikers lære vedrørte netop dette punkt.

Ved siden af de politiske partier vil ogsaa andre organisationer komme til at spille en rolle paa linie med partiernes. Det er ganske givet, at de arbejdendes faglige og økonomiske sammenslutninger af forskellig art faar en saadan funktion i et samfund, der netop er udtryk for samvirke mellem alle arbejdende.

Tilbage staar to spørgsmaal. Det første vedrører de ikke-socialistiske partier — de partier, der aabenlyst proklamerer, at de er tilhængere af det kapitalistiske system.

I det danske demokratis hidtidige historie kender vi til to forbud mod politiske partier. Det første ramte »Internationalen«, socialdemokratiets forløber, i 1870'erne, og det andet Danmarks kommunistiske parti i 1941—45. I det sidste tilfælde skyldtes forbudet udenlansk pres, som man ganske vist gav betænkeligt hurtigt efter for; men i det første skyldtes det umiddelbar og uskrømtet rædsel for, at det bestaaendes sikkerhed var truet. I andre lande med formelt demokrati har vi mange flere eksempler paa forfølgelse af arbejderpartierne (USA, Frankrig, Japan, Tyskland m. m.).

Alt i alt maa det siges, at forbud mod antikapitalistiske partier ikke har været typisk for det danske demokrati, og —

bortset fra besættelsestiden — kun er gennemført i perioder, hvor klassekampen har været overordentlig skærpet.

Man maa forvente, at et socialistisk Danmark vil forholde sig paa nogenlunde samme maade. Et forbud mod ikke-socialistiske partier vil være meget usandsynligt, saa længe disse holder sig paa lovens grund og ikke ved illegale midler skærper klassekampen til noget nær borgerkrig.

Ikke-socialistiske partier kan have en funktion under socialismen: ved deres blotte eksistens bidrager de til, at socialisterne holder deres sti ren og undgaar de misgreb og den borgerliggørelse, som nemt kan forekomme i overgangsperio-

dens første faser — og den folkelige tilslutning til dem er et sikkert barometer for, hvor godt (eller daarligt) socialismen opbygges.

Naturligvis udgør de en trussel mod socialismen; men det maa huskes, at deres mægtige propagandareserver og greb om meningsdannelsens apparat vil blive stækket med indførelsen af socialistiske ejendomsforhold. Endelig: Hvis socialismen ikke kan hævde sig mod deres klageraab, er der noget meget galt fat ved den maade, socialismen opbygges paa. — Noget andet er, at jo længere den socialistiske forandring skrider frem, desto latterligere vil reklamen for det kapitalistiske klasseherredømme virke.

Et »førende parti«?

DET andet problem, der interesserer os i forbindelse med spørgsmaalet om flere partier under socialismen, drejer sig om, hvorvidt ét bestemt parti skal have rollen som »det førende parti«. Det er som bekendt tilfældet overalt i Europa og Asien, hvor socialistisk folkehusholdning er indført.

Vi mener ikke, at denne tilstand skal anses for et helligt princip. Teorien om partiets herredømme er en forvanskning af Lenins opfattelse af arbejderklassens herredømme og forholdet mellem klasse og parti.

Tanken er tilsyneladende fornuftigt begrundet i følgende ræsonnement: Marxismen er

revolutionær praksis paa videnskabeligt grundlag, det marxistiske parti udforsker virkeligheden, og dets ledelse, — som er indbegrebet af partiets »kollektive visdom« — fastslaar paa videnskabeligt grundlag statens opgaver og sørger for, at folket bringer disse opgaver til udførelse.

Som man vil se, er det en ganske beskeden rolle, der her tildeles folket (og arbejderklassen); men lad *det* være. Konklusionen bliver, at naar et saadant partis paroler er udtryk for videnskabelig sandhed, maa alle andre partier være dilettantiske forsamlinger, som kun kan skabe forvirring og

hindre folket i at løse de nødvendige opgaver.

Erfaringerne har lært os noget andet: »Det »videnskabelige« monopolparti kan begaa endog meget tungtvejende fejl, der bringer alt i fare. Det er ikke overraskende: For man fornægter enhver videnskabelig metode ved at hævde, at nogen gruppe kan tage patent paa den videnskabelige sandhed; den findes kun gennem mangfoldige forsøg og aabne drøftelser af disse.

Hvis dette var muligt inden for et enkelt partis rammer, ville det »førende parti« da ogsaa være tilstrækkeligt. Teoretisk skulle det være muligt — og var det da ogsaa i Rusland til tiden omkring Lenins død. Men igen viser erfaringerne, at hvis et enkelt parti — som altsaa kan være aldrig saa demokratisk til at begynde med — faar monopol paa den politiske magt (og dets funktionærer dermed *eneherredømme over alle statens tvangsmidler*), knægtes demokratiet og mulighederne for den frie drøftelse indenfor dette parti — hvormed den væsentlige forudsætning for videnskabelig udforskning af virkeligheden ikke længere er opfyldte.

Monopolet paa den virkelige sandhed om samfundsforholdene viser sig i praksis at være et monopol paa *at begaa fejl*. Ingen er eller kan være fejlfri, men man maa fastslaa, at det maa være det arbejdende folks *egen sag* at vælge, hvilken løsning det vil følge, at begaa fejl

eller gribe rigtigt, *kort sagt at gøre sine egne erfaringer*. Kun saadan bliver de arbejdende selv i stand til at styre deres eget samfund. I modsat fald umyndiggøres de; og resultatet *kan* blive en bureaukratisk parodi paa socialismen (som da heller ikke vil kunne staa sig i den endelige og afgørende kappestrid med kapitalismen).

Etpartisystemet blev aldrig forudset eller begrundet af Lenin, men har faaet en teoretisk begrundelse af Stalin med nogle ord om, at da alle klasser undtagen arbejderklassen og de arbejdende bønder (som var sluttet sammen i et forbund) var forsvundet i Sovjetunionen, ville en tilstand med flere partier være unaturlig.

Er det rigtigt? Hvorfor er der da i mange kapitalistiske lande flere arbejderpartier? Ogsaa dette kunne Stalin forklare: til hver klasse svarer ét parti, og følgelig kan kun ét parti virkeligt udtrykke arbejderklassens interesser. Det er det kommunistiske parti, og alle andre arbejderpartier er udtryk for bourgeoisiets findflydelse paa arbejderne, de er »agenturer«. Ifølge denne tankegang maa vort parti være et borgerligt agentur i arbejderklassen.

Vi véd, at dette er forkert. Alene af den grund kan man ikke tage Stalins paastand højtidelig. Men ogsaa af andre grunde maa den forkastes. Den kan kun godtages som en almindelighed: at partier i classesamfundet i reglen er udtryk for interesser, som er knyttet

til bestemte samfundsklasser.

En enkelt samfundsklasse kan udmærket være repræsenteret af flere partier, fordi der indenfor klassen kan være reel uenighed om, hvordan dens væsentlige problemer løses. Det behøver ikke at have noget som helst at gøre med »agenturer«, men er simpelthen udtryk for menneskets vanskeligheder ved at erkende den mangfoldige virkelighed til bunds (et spørgsmaal, som netop marxismens klassikere ofrer meget stor opmærksomhed).

— Hermed være ikke sagt, at regulære borgerlige »agenturer« er utænkelige. Det er historisk bevist, at den slags er forekommet. Tsarens politiske parti havde specialiseret sig deri (her har vi maaske aarsagen til, at spørgsmaalet spiller saa stor en rolle for de russiske marxister); og vi havde herhjemme i forrige aarhundrede en regulær gul smedefagforening«, hvis ledelse modtog hemmelige pengemidler fra arbejdsgeberne. Men nogen væsentlig rolle har den slags agenturer ikke spillet i vor arbejderbevægelse. Det har derimod utvivlsomt den borgerlige propaganda, og det er paa ingen maade meningen at benægte dens eksistens eller truslen fra den. Det ville i saa fald være vanskeligt at forklare socialdemokratiets udvikling her og i udlandet. Det drejer sig alene om at advare mod en forenkling, der gaar ud paa, at alle tvistigheder indenfor arbejderbevægelsen skyldes, at den ene

part har fundet de vises sten, og den anden har overtaget modstanderens tankegang.

I 1929 afviste Stalin (overfor en amerikansk arbejderdelegation i Moskva) da ogsaa tanken om flere arbejderpartier i Sovjetunionen — og begrundede afvisningen med sin tanke om, at til hver klasse svarede kun ét parti.

Denne teori kom ham godt tilpas, for omtrent samtidig fik han oppositionen i Sovjetunionens kommunistiske parti, især Trotskij, fordømt som »imperialismens agentur«, selvom det i vid udstrækning havde drejet sig om en rent saglig diskussion om investeringer og udenrigspolitik.

Hvis Khrustjov havde fulgt Stalins eksempel, ville tilhængerne af, at forbrugsindustrien skulle have forrang frem for sværindustrien, være blevet fordømt som borgerlige agenter i 1955—56. Ogsaa her drejede det sig om en rent saglig debat. Khrustjov fulgte ikke Stalins eksempel; men han standsede ikke desto mindre diskussionen ved et magtbud og afskedigede de partifolk og økonomer, som støttede den »kætterske« opfattelse.

Her er det underordnet, hvem der havde ret i disse diskussioner. Det afgørende er, at der her var basis for partidannelser, der ikke ville have været udtryk for klasseinteresser. Maaske kunne der være fundet en anden løsning indenfor rammerne af et enkelt parti, men

den blev i hvert fald ikke fundet.

Afgørelsen af, hvilken vej der skulle følges, ville i saa fald virkelig være lagt ud til folket. Maaske ville folket have valgt forkert; men vi nar ingen ga-

ranti for, at partiet automatisk vælger at følge den rigtige vej.

Vi har snarere erfaring for, at det i adskillige tilfælde først er sket, efter at mange uhyggelige blindgyder har været forsøgt.

III. Stat, frihed og tvang under overgangen til socialismen

Frihed for hvem? Tvang mod hvem?

SPØRGSMAALET om frihedsrettigheder og tvangs-anvendelse er paa sin vis mere afgørende end spørgsmaalet om partier, for teoretisk udelukker etpartisystemet ikke respekt for ytringsfriheden og personens ukrænkelighed. At det vanskeliggør denne respekt er en anden sag.

Sikring af frihedsrettighederne saa vel som „offentlig“ tvangsanvendelse paahviler staten og er to sider af dennes væsen. Det er derfor nødvendigt at se lidt nærmere paa det, der med et fint ord kaldes „statsteorier“, d.v.s. forklaringer paa statens væsen og rolle. Under hele sin kamp har arbejderbevægelsen været stillet overfor valget mellem to statsteorier, den revolutionære og den opportunistiske.

Teorien om den revolutionære overgangsstat til socialismen stammer fra Karl Marx' undersøgelser, især af Pariserkommunen, og er videreudviklet bl. a. af Lenin; dennes lære om „proletariatets af lov uind-

skrænkede diktatur“ er egentlig en meget skærpet formulering af hans egen almindelige teori (som er fremsat i „Staten og revolutionen“) paa baggrund af borgerkrigens erfaringer.

Det vil føre alt for vidt at komme ind paa detaljer. Det maa være nok at sige, at teoriens hovedindhold er læren om, at den socialistiske overgangsstat skal skabe frihed (demokrati) for de arbejdende og anvende tvang (diktatur) mod udbytterne.

Ifølge Lenin betød dette en faktisk udvidelse af demokratiet i almindelighed; dets virkefelt ville blive øget langt mere i een social retning, end det blev beskaaret i en anden. Samfundets altovervejende flertal ville endelig opnaa virkelig, ogsaa materielt garanteret, ytrings- og personlig frihed.

Gennem de sidste 43 aar er denne statsteori praktiseret forskellige steder udenfor vort land. Men har den saa nogen interesse for os, vil nogle maa-

ske spørge. Ja, den har interesse for alle, som ikke bare er socialister i ord; for erfaringerne viser jo, at det kapitalistiske samfund ikke bliver socialistisk „lidt efter lidt“ og „af sig selv“. Derfor er en revolutionær omformningsproces nødvendig, og staten maa spille en eller anden rolle under denne proces. Men hvilken? Det er netop det spørgsmaal, som denne — og andre — statsteorier søger at besvare.

Heller ikke for os er det noget underordnet problem, om det hidtidige svar har været helt eller delvis rigtigt eller forkert. Derfor maa vi undersøge de praktiske erfaringer, der hidtil er gjort med den socialistiske statsteori — uanset om disse erfaringer er indhøstet i udlandet.

Man kunne naturligvis (som nogle gør) forkaste eller akceptere teorien „ubeset“, altsaa uden nærmere undersøgelse af dens virkninger; men derved afslører man i virkeligheden manglende interesse for, hvordan Danmark skal naa frem til socialismen.

I korthed kan resultatet af en undersøgelse af de 43 aar, hvor teorien om frihed for de arbejdende og tvang mod udbytterne er blevet praktiseret forskellige steder, samles i følgende punkter:

1. Ved hjælp af denne teori forhindrede arbejderne i kritiske situationer kapitalismens genindførelse — nemlig i

en række lande, hvor det kom til borgerkrig. Disse lande havde før revolutionen været enevældigt styret; der var derfor ingen anden vej end borgerkrigens; og det altovervejende folkeflertal sluttede op bag socialismen.

2. I Rusland veg demokratiet for de arbejdende efterhaanden for et „demokrati“ for medlemmerne af det „førende parti“, og dette veg efterhaanden for et klikestyre i partiets top. Det „førende“ parti blev hurtigt til det eneste parti. Demokratiet for de arbejdende blev for en stor del udhulet (blandt mange andre eksempler kan anføres de skrappe tvangsbestemmelser om arbejdernes forhold til direktørerne, som delvis var berettiget under krigen, men som holdtes i live lige til 1956/57).

3. Denne udvikling har ikke været lige stærk alle steder. F. eks. synes den mindre udpræget i Kina, (men kan ogsaa blive det dér). Den forhindredes stort set i Jugoslavien, bl. a. fordi de socialistiske kræfter kom i konflikt med dens betydeligste repræsentant, Stalin. De jugoslaviske kommunister satte derfor bevidst ind paa at styrke demokratiet for de arbejdende, især gennem disses selvforvaltning af virksomhederne.

4. Teorien om demokrati for de arbejdende blev, formelt set, ogsaa anvendt i en række lande, hvor overgangs-

staten ganske vist blev til under klassekampe, men dog især skyldtes sovjetisk hjælp. Her realiseredes teorien i nøje overensstemmelse med den da herskende sovjetiske udlægning — f. eks. blev alle tendenser til arbejderforvaltning af industrien (bl. a. i Østtyskland var de meget stærke) kvalt i starten. I denne form førte teorien den socialistiske opbygning i flere af disse lande til katastrofens rand.

De hittidige praktiske erfaringer med den socialistiske teori om overgangsstaten, der skal sikre de arbejdende friheden og anvende tvang overfor udbyggerne, kan alt i alt opsummeres saaledes: Teorien har vist sig nyttig i meget skærpede situationer, naar den anvendtes i sine ophavsmænds aand og ikke i en forvrænget (revideret) form; men derefter har det i flere — dog ikke alle — tilfælde vist sig, at ogsaa de arbejdende blev ofre for stærk tvang og umyndiggørelse; ogsaa deres ytrings- og organisationsfrihed krænkedes.

For teoriens ophavsmænd, Marx og Lenin, var det en naturlig sag, at friheden for de arbejdende bevidst skulle udbygges. Lenin regnede med, at den udvidelse af demokratiets, der var sket med revolutionen, ville fortsætte i rivende tempo. Han talte i 1918 om „efter det første skridt (efter arbejderkontrollen) at gennemføre det næste skridt paa vejen til socialismen, det vil sige at

lade arbejderne overtage ledelsen af produktionen“. („Om sovjetmagtens nærmeste opgaver“).

Men saa brød borgerkrigen ud i lys lue, og en tilstand fulgte, der svarede, og maatte svare, til læren om „proletariatets af lov uindskrænkede diktatur“. Kun et par aar efter borgerkrigens afslutning blev Lenin sat ud af spillet af sygdom, og det andet skridt blev ikke gjort, saa længe efterfølgeren, Stalin, havde magten i hænde. Først under en teoretisk debat i 1959 blev der spurgt om det egentlig ikke var paa tide at „tage det næste skridt?“

Naar en saa alvorlig afsporing een gang har vist sig mulig, er det klart, at den socialistiske, revolutionære statsteori maa udbygges med garantier for, at den ikke medfører knægtelse af demokrati og frihed som helhed; det er læren af de indhøstede erfaringer. For i den form, den fik i 1917/20, indebærer den farlige muligheder, som antog helt katastrofal karakter, da teorien tilmed blev forvrænget af Stalin i slutningen af 30'erne.

Hvorfor indebar Lenins udformning af teorien saa farlige muligheder? Her skal blot peges paa, at der er en kras modsætning mellem socialismen, „hvor hver enkelts frie udvikling er betingelsen for alles frie udvikling“ (Marx), og den statslige tvang, der — som det vil blive belyst i næ-

ste afsnit — er nødvendig selv i den blideste overgangsperiode. Denne modsætning er altså uundgåelig og skærpes naturligvis, naar der indtræffer komplikationer som udenlandsk intervention og borgerkrig. Men den kan overvindes — ikke automatisk, men hvis de ledende samfundskræfter (arbejderbevægelsens organisationer) maalbevidst sætter ind paa det.

Det er klart, at havde disse kræfter fulgt Lenins anvisnin-

ger i Sovjetunionen — bl. a. den her citerede — ville den statslige tvang være skrumpet ind til et minimum og have mistet sin betydning. Men det skete ikke — og resultatet blev det modsatte.

Paa det idémæssige omraade resulterede denne udvikling i gold sekterisme — det vil sige en fastlaasen paa bestemte (ofte særligt udvalgte) former, som ikke maatte konfronteres med virkeligheden, hvorved forstås 43 aars erfaringer.

Lige ret og frihed for alle?

FOR Danmark i 1960 gælder helt andre betingelser end for de lande, hvor den socialistiske revolution gennemførtes under borgerkrigens vilkaar. Vort land er ikke enevældigt-militaristisk styret, og den internationale kapitalisme er betydeligt svækket i forhold til 1917, 1945 og 1949. Vi regner ikke med at naa frem til socialismen gennem borgerkrig, men forudser tværtimod en udvikling, der er kendetegnet af kampen for at give det eksisterende demokrati et socialistisk indhold.

Alene af disse grunde er det yderst usandsynligt, at der herhjemme skulle ske anvendelse af den revolutionære, socialistiske statsteori i den udformning, den fik i 1917-20. Dertil kommer de udenlandske erfaringer. Den egentlige årsag til sekterismens isolation herhjemme er, at den har ignoreret disse erfaringer, mens den

danske arbejderklasse har erkendt dem til bunds og lært af dem.

Paa dette punkt er det naturligt at spørge, om da ikke den opportunistiske statsteori, som allerede findes i arbejderbevægelsen ved siden af den revolutionære, er bedre egnet og rigtigere under danske forhold?

Opportunisme i marxistisk forstand vil sige at sætte hensynet til en del af arbejderklassens øjeblikkelige interesser over hensynet til hele arbejderklassens historiske og principielle interesser. Som strømning er opportunismen nært beslægtet med reformismen og dens paastand om, at man ved hjælp af smaa reformer „lidt efter lidt“ kan naa frem til socialismen. Begges idégrundlag er teorien om „den langsomme indvoksen i socialismen“, en teori, der — som

paavist — i hvert fald aldrig fører til socialisme.

Den moderne politiske bærer af disse synspunkter er socialdemokratiet og den socialdemokratiske internationale. Under den „langsomme indvoksen“ skal staten ifølge denne teori have til opgave at sikre formel frihed og „lige ret“ for alle borgere. Den opgave tilkendes en saadan betydning, at dens opfyldelse under alle omstændigheder maa gaa forud for den sociale omdannelse.

Denne statsteori volder ikke synderlige kvaler, naar det politisk-formelle demokrati og dets økonomiske basis, kapitalismen, er forholdsvis stabilt. Under overgangen fra feudal-tidens system med „forskellig ret for forskellige borgere“ betød den endog en styrkelse af fremskridtet. Men et blik paa de historiske erfaringer viser, at den ikke har hjulpet med til at omforme samfundet i socialistisk retning, endsige forsvare de demokratisk-formelle landvindinger.

Herhjemme har opportunisten været fremherskende i arbejderbevægelsen siden første verdenskrig. Vi har haft krige og kriser; kapitalismen har i perioder været uhyre svækket, men socialisme har vi ikke faaet. Alle chancer er blevet forpasset — eller rettere sagt: ikke erkendt — fordi de opportunistiske ledere har stirret sig blinde paa princippet om „frihed og lige ret for alle“.

Internationalt er det gaaget

endnu værre. Dels førte knæfaldet for princippet til, at kapitalismen i Vesteuropa, der var dødeligt svækket efter første verdenskrig, alligevel overlevede — for ifølge dette princip maatte ogsaa det mægtige kapitalistiske propagandaapparat og de til storkapitalen knyttede organisationer have fuld frihed (Tyskland 1918 er det klassiske og uigendrivelige eksempel). Dels bevirkede den omstændighed, at de opportunistiske arbejderledere tog „frihed for alle“-parolen mere højtideligt, end klassefjenden gjorde det — at kapitalismen efter begge verdenskrige kunne gennemføre en sejrrig mod-offensiv, i form af fascistisk kontrarevolution, i en række lande.

I praksis har teorien om „frihed og lige ret for alle“ saaledes baade vist sig umulig som et middel i den socialistiske omformnings tjeneste og katastrofalt ubrugelig som et middel til at forsvare det allerede opnaaede. Hvorfor?

Fordi den negligerer to virkelige forhold, som baade Marx og Lenin med rette pegede paa: ingen stat fungerer, og ingen omvæltning fuldbyrdes, uden et vist maal af tvang. Disse to konstateringer udgør egentlig grundlaget for marxismens statsteori. En kritik af den opportunistiske statsteori ud fra disse to grundsætninger kaster derfor ogsaa lys over Danmarks særlige vej til socialismen.

Staten og klasserne

Enhver stat bygger i en vis udstrækning paa tvang — politimæssige, økonomiske og andre pressionsmidler, der mere eller mindre ligeligt bringes til anvendelse overfor forskellige befolkningsdele.

Fordelen ved vort nuværende demokrati i forhold til tidligere statsformer bestaar i, at tvangen rammer alle statsborgere ligeligt. Ulempen bestaar i, at dette kun er rigtigt i formel henseende.

Lad os se paa den danske stat i dag. Der er utallige tvangsregler, i form af paabud og forbud, som f.eks.: Man skal aftjene sin værnepligt under en eller anden form, man skal lade sine børn undervise, en kvinde skal føde sine børn, man skal underkaste sig den faste voldgiftsrets kendelser, man skal overholde arbejdsrettens bestemmelser.

Man kunne fortsætte i det uendelige. Alle reglerne — lovene og de private aftaler, der igen garanteres af lovene — udgør tilsammen „retten“ i vort samfund. Flere af dem er almene — f.eks. at man skal lade sine børn koppevaksinere — og kan findes i alle civiliserede stater, uanset samfundsstruktur.

Men andre er specielle for vort samfund og tager kun formelt hensyn til ligheden; her kun to eksempler blandt utallige: Ytringsfriheden er ved paabud sikret „for alle“, men de rigeste kan gøre mest effek-

tivt brug af den. Og ophøjes et forkastet mæglingsforslag til lov, gælder paabudet nok „ligeligt“ for arbejdsgivere og arbejdere; men da et mæglingsforslag praktisk talt aldrig har været i arbejdernes favør, har „ligheden“ altid været til fordel for arbejdsgiverne.

Endelig skal dele af „retten“ direkte styrke staten og dens apparat, f.eks. en bestemmelse som at man ikke maa „fornærme en tjenestemand i funktion“. Da staten er kapitalistisk, betyder det, at disse bestemmelser skal beskytte den kapitalistiske stat og styrke dens autoritet.

Retfærdigvis maa det indskydes, at det formelle demokrati har skabt saa gode kampvilkaar for arbejderklassen, at der af og til har kunnet indføres tvangsregler, love, i „retten“, som har lagt en dæmper paa den værste udbytning. De har dog været af en saadan karakter, at de ikke ændrer billedet væsentligt.

Det korte og det lange er, at kapitalisterne i kraft af deres ejendomsret til produktionsmidlerne (fabrikerne, maskinerne, jorden osv.) faar staten til at garantere dem denne ejendoms ukrænkelighed, at de kan udnytte de formelle frihedsrettigheder langt mere effektivt end arbejderne, og at den paastaaede „frihed og lige ret for alle“ kun er formel og faktisk dækker over ulige ret eller, med andre ord, klasseher-

redømme. Den borgerlige „ret“ er i sit væsen et middel til at sikre det kapitalistiske samfunds bestaaen og fungeren.

Dette har opportunisterne aldrig villet indse, og derfor er der aldrig kommet nogen socialisme ud af deres raab om „frihed og lighed for alle“. Deres statsteori passer kapitalismen som haand i handske og tager ikke engang saa meget hensyn til virkeligheden, som mange borgerlige statsteoretikere gør i dag. Det ville have været et mirakel af bibelske dimensioner, om man ved hjælp af denne statsteori havde tilvejebragt socialismen eller kunnet forhindre fascismen.

Naar endog den formelt-demokratiske (kapitalistiske) statsform er baseret paa tvang, og dens paastaaede „frihed og lighed for alle“ for en væsentlig del er en hul frase, saa er det indlysende umuligt at forestille sig en socialistisk omformning af samfundet uden et vist maal af tvang.

Ganske som mange af de tvangforholdsregler, man møder i den danske stat i dag, skal beskytte den privatkapitalistiske ejendomsret til produktionsmidlerne, vil den socialistiske overgangsstats love, forordninger og „ret“ uundgaaeligt tage sigte paa at gennemføre og beskytte de arbejdendes ejendomsret til produktionsmidlerne. Dermed vil en væsentlig del af den statslige tvang automatisk blive vendt „den anden vej“.

Den „lige ret“ bevares, men

vil vende brodden den anden vej.

Vi kan tage et eksempel, socialiseringen af produktionsmidlerne. Da vi gaar ud fra, at socialismen herhjemme bliver til som følge af en udvidelse af det eksisterende demokrati, er det muligt, at man vil aftale en erstatningsordning, som dog ikke — i modsætning til, hvad der sker under den nationalisering, der reelt styrker kapitalismen — vil blive økonomisk fordelagtig for de tidligere ejere. Et indtægtstab vil hurtigt melde sig for dem, og de materielle muligheder for at udnytte den „lige ret“ mere effektivt end de arbejdende vil svinde bort. Desuden vil tabet af den tilvante magt og indflydelse melde sig omgaaende — og dermed ogsaa tabet af alt, hvad denne magt betød for bedre udnyttelse af den „lige ret“.

I realiteten er der saaledes sket en meget alvorlig beskæring af kapitalisternes frihed. Den „lige ret“ har vendt brodden den anden vej.

Paa denne maade kan ingen stat, uanset hvor fredelig og parlamentarisk omvæltningen sker, komme uden om tvangsansvendelse overfor udbytterne — hvis det overhovedet er meningen at gennemføre den socialistiske omformning.

Endelig er det højdepunktet af naivitet at sætte sin lid til den „lige ret“ i situationer, hvor reaktionen rent faktisk forbereder eller gennemfører et vol-

deligt angreb paa demokratiet. Reaktionen har ofte været skamløs nok til at udnytte princippet om „frihed for alle“ med det formaal at afskaffe friheden. Baade i Tyskland 1933 og i Frankrig 1958 lammedes og imponeredes socialdemokratiet af, at demokratiet blev afskaffet jævnt før paragraf dit og dat i forfatningen, ganske vist akkompagneret af aabne voldstrusler.

Knæfaldet for den formelle „frihed for alle“ kostede uendelig dyrt i Tyskland, og det er ikke de franske opportunisters skyld, hvis prisen ikke bliver saa høj i Frankrig.

Hvis reaktionen paa lignende maade gaar til angreb paa socialistiske landvindinger, —

ska! socialisterne da ogsaa frede den af hensyn til den „umistelige frihed og lighed for alle?“ Nej, siger vi, i begge tilfælde sætter reaktionen sig udenfor loven; den har forspildt enhver „lige ret“ og sat sin frihed over styr.

Alt taget i betragtning maa socialisterne derfor ubetinget forkaste opportunismens statsteori som urealistisk, kortsynet, ubegrundet, utilstrækkelig og farlig.

Det væsentlige er i stedet at benytte den socialistiske teori om staten, om frihed og tvang, i overensstemmelse med de indhøstede erfaringer og i en form, der svarer til udviklingen i Danmark.

Friheden — en uadskillelig bestanddel af socialismen i Danmark

DET er nu klart, at den opportunistiske teori om „frihed og lige ret for alle“ ikke er til nogen nytte, men til stor skade for arbejderklassen i kamp for demokrati og socialisme. Derimod er den revolutionære, socialistiske statsteori af stor betydning for udformningen af Danmarks vej til socialismen.

Som det er paavist, er den socialistiske statsteori imidlertid behæftet med visse mangler; det er nødvendigt at finde garantier, der sikrer, at friheden for de arbejdende — det alt overvejende folkeflertal — ikke gaar tabt, at den nødven-

dige statslige tvang indskrænkes til et minimum og reduceres i takt med mulighederne herfor, at de hævdvundne regler (f. eks. beslutning ved flertal) for vor lovgivning respekteres i alle led, og at det formelle demokrati virkelig udvides og ikke bare erstattes med et andet formelt system. Det sidste vil bl. a. sige, at saa længe den kapitalistiske modstander holder sig lovens aand og bogstav efterrettelig (som de socialistiske partier altid har gjort det herhjemme), vil princippet om „lige ret“ blive opretholdt — men naturligvis saadan, at indholdet i det sæn-

dres: mens retten i dag er „mere lige“ for kapitalisterne, vil den i den socialistiske overgangsstat uundgaaeligt blive „mere lige“ for de arbejdende mennesker.

Kan disse garantier findes?

Der er allerede peget paa nødvendigheden af, at der sættes maalbevidst ind paa at bevare og udvikle det brede demokrati, der er en umiddelbar frugt af omformningsprocessens indledende faser. — Men hermed overlades faktisk betænkelig meget til de kræfter, der stiller sig eller stilles i spidsen for omformningsprocessen. Har vi nogen garanti for, at de vil sætte bevidst ind paa en opgave, hvis løsning i sidste instans vil overflødiggøre dem selv?

Nej, det har vi ikke. I nogle tilfælde har de faktisk gjort det, i andre ikke. Men vi kan faa en sikker garanti, saafremt en bestemt betingelse opfyldes:

Intet parti maa faa monopol paa socialisme. Begrundelserne for etpartisystemet og det „førende parti“ har vi tidligere forkastet, og nu gentager vi: Ingen af arbejderbevægelsens politiske eller faglige organisationer maa — som en pavelig kirkeforsamling — anerkendes som besiddende den højeste og eneste sande visdom. Ganske vist vil en af de foreslaaede løsninger under en debat være den rigtigste; men forslagsstillerne maa staa lige, naar de henvender sig til folket, og afgørelsen maa alene ligge hos folket. Vi gentager ogsaa: Ret-

ten til at have ret eller tage fejl i spørgsmaal, der vedrører folkets liv, tilkommer alene dette folk, som dog maa bære alle eventuelle slette følger, og ikke en forsamling eller gruppe af „kloge hoveder“, som ofte rent personlig kan unddrage sig de ubehagelige konsekvenser.

Men vil det gaa saadan herhjemme, at staten under overgangen til socialismen vil give plads for flere ligeberettigede partier (med fri presse osv.), der gensidigt kan kontrollere hinanden? Vil socialismen ikke ogsaa i Danmark uundgaaeligt føre til etpartisystem, aabenlyst eller kamoufleret, med alle de ulykkelige følger, dette system har faaet i flere af de lande, der i dag har socialistisk folkehusholdning?

Nej, det vil den ikke. Det er tværtimod paa det nærmeste umuligt at forestille sig, at kravet om reelt flerpartisystem ikke skulle blive opfyldt under udformningen af socialismen i Danmark.

Herfor taler to grunde.

1) Socialismen i Danmark bliver — saafremt bourgeoisiet ikke forgriber sig paa vort folkestyre gennem fascistiske foranstaltninger — til virkelighed som følge af en udvidelse af vort nuværende demokrati. Kampen for at give demokratiet et socialistisk indhold forudsætter naturligvis kampformer, der svarer til den historiske karakter af vort demokrati, som det er udformet gennem snart halvandet aarhund-

redes klassekampe, hvorunder ytringsfriheden er blevet en indgroet sædvane, og samvirke mellem flere partier en nødvendighed. Den socialistiske overgangsstat i Danmark vil blive frugten af flere partiers indsats, og følgelig vil den ogsaa give plads til flere partier.

2) Den danske arbejderklasse, hvis indsats er afgørende nødvendig for socialismens tilblivelse, vil aldrig acceptere knægtelse af den frie debat i arbejderbevægelsen, af ytrings- og organisationsfriheden og af de øvrige demokratiske rettigheder. Det ville stride mod arbejderklassens egne kamptraditioner og betyde opgivelse af nogle af dens mest dyrekøbte sejre.

Resultatet er, at med mindre de partier og organisationer, der kommer til at udgøre den brede socialistiske bevægelse, gennem deres programmer og hele politik beviser overfor den brede befolkning, at de vil staa vagt om de de-

mokratiske landvindinger, vil arbejderklassen nægte dem sin tillid, og den vil ikke lægge statsmagten i deres hænder. De, der maatte søge at kvæle demokratiet i „arbejderdiktaturets“ navn, vil blive — og bliver — vraget af arbejderklassen i Danmark.

Heraf følger, at skabelsen af et monopolpartisystem under udviklingen af socialismen i Danmark ikke alene er en teoretisk forkert og politisk forkastelig tanke; det er ogsaa en urealistisk og umulig tanke. Heraf følger ogsaa, at den personlige frihed — og ikke antidemokratiske udskejelser — bliver en fast bestanddel af socialismen i Danmark.

Kun een forudsætning kræves opfyldt, for at dette med sikkerhed vil ske: at socialismen i Danmark bliver det danske arbejdende folks eget værk. Og paa anden maade hverken kan eller vil vi forestille os socialismens tilblivelse herhjemme.

IV. Samling om demokrati og socialisme

Nogle konklusioner

DER er med disse artikler gjort et forsøg paa at ajourføre forskellige sider af den marxistiske teori om vejen fra kapitalisme til socialisme og at anvende teorien paa de historisk betingede danske forhold. Herunder har vi ogsaa undersøgt de opportunistiske og sekteristiske revisionsforsøg, teorien har været udsat for; og vi har fastslaaet gyldigheden af dens grundlæggende læresætninger ogsaa i dag og under vore forhold. Vi har endelig gjort et forsøg paa at udbygge teorien, dels for at overvinde visse mangler, der kan erkendes gennem en undersøgelse af de historiske erfaringer, og dels for at gøre den fuldt egnet til anvendelse under vore hjemlige forhold.

Det vil til slut være praktisk at samle de konklusioner, der hermed er naaet, i nogle enkelte punkter:

1. Vejen til socialisme i Danmark — i første række til skabelse af en socialistisk overgangsstat — gaar

over en udvidelse af det eksisterende formelle demokrati. Kampen for at give demokratiet et socialistisk indhold er det særlige kendetegn for den danske vej til socialismen, af hvis omrids vi er i stand til at skelne to faser, først den brede samling, paa basis af arbejderklassens faglige og politiske aktionsenhed, om opnaaelse af demokratiske og sociale forbedringer og for total afrustning af vort land, og dernæst — som en frugt af den demokratiske samling — samlingen om opnaaelse af socialistiske maal. Under den sidste fase vil det være muligt at etablere den stat, der bevidst sætter sig socialismen som maal — den socialistiske overgangsstat.

2. Socialismen i Danmark vil være præget af de arbejdendes egen, direkte forvaltning af de socialistiske virksomheder og af de fleste „offentlige anliggender“. Demokratiet vil blive direkte. Folkestyret vil blive udvidet til sit virkelige omfang: et styre af folket, for folket, ved folket.

3. Socialismen i Danmark vil ikke give plads for noget etpartisystem, hverken aabenlyst eller kamoufleret. Saa længe statslig tvang overhovedet er nødvendig, vil socialismen i Danmark faa en saadan skikkelse, at baade den principielle og den øjeblikkelige politik kan drøftes frit og uhæmmet mellem personer, grupper og partier, der repræsenterer forskellige synspunkter. Paa samme maade vil de endelige afgørelser blive lagt i folkets hænder og truffet efter flertalsprincippet. Ogsaa de ikke-socialistiske partier, der holder sig paa lovens grund — som de socialistiske partier altid har gjort det herhjemme — vil kunne kritisere, appellere til folket og deltage i valg og afstemninger.

4. Den gennem snart halvandet aarhundredes klassekampe erhvervede ytringsfrihed og personlige frihed vil blive bevaret og sikret. Men i overensstemmelse med socialismens krav om virkeligt demokrati og skabelsen af „lige ret“ paa et reelt, og ikke formelt, grundlag, vil den socialistiske overgangsstat utvivlsomt bryde det monopol paa meningsdannelsen, som i dag næsten ubeskaaret er i hænderne paa kapitalen og/eller grupper, der tænker i den kapitalistiske idéverdens baner (gennem beherskelsen af eller indflydelsen paa radio og TV, dag- og ugepresse, film og al anden underholdning, det meste af undervisningen og litte-

raturen osv). Det meningsdannende apparat maa være i hænderne paa folket selv — herved forstås de arbejdende menneskers forskelligartede lokale og landsomfattende sammenslutninger af kulturel-folkelig, faglig og politisk karakter, saa vel som den antisocialistiske opposition.

Men meningsdannelsen maa under ingen omstændigheder blive — og bliver heller ikke — behersket af et enkelt parti eller en landsorganisation eller kontrolleret af en enkelt gruppe. Det ville umuliggøre presse- og ytringsfriheden — uanset hvor flotte proklamationer man udsendte herom — til stor skade for menneskenes frie udvikling og socialismens opbygning.

5. For presse- og ytringsfriheden er netop den grundlæggende garant for, at demokratiets hævdevundne regler og den personlige frihed og værdighed beskyttes, samt at myndighedsmisbrug af enhver art, som maatte forekomme, mens de statslige tvangsmidler endnu er nødvendige, omgaaende afsløres og forhindres. Pressefriheden faar maksimal virkning, ved at det meningsdannende apparat lægges i folkets hænder, og den sikres, ved at ingen enkeltgruppe opnaar kontrol over meningsdannelsen. Begge forholdsregler har den største betydning for socialismens udvikling; jo mere aktivt og uhæmmet hele den brede befolkning deltager i ledelsen af alle samfundets an-

liggender, desto hurtigere, effektivere og mere smertefrit sker opbygningen af socialismen. Men aktiv og uhæmmet deltagelse i ledelsen er kun mulig, naar menneskene er

trygge, det vil sige naar de er baade materielt og aandeligt frie. Derfor spiller presse- og ytringsfriheden saa stor og positiv en rolle under udviklingen af socialismen i Danmark.

Socialismen — det arbejdende danske folks eget værk

Arbejderklassen herhjemme ved udmærket, at et samfund uden kapitalister og enevældige arbejdsgivere og kuponklippere er at foretrække frem for det nuværende samfund. Trods nok saa megen tale om velfærdsstat føler danske arbejdere hver dag paa deres krop utrygheden, uretfærdigheden og umyndiggørelsen. De føler, at hvad der end er opnaaet i dag, saa er det utilstrækkeligt. De ved, at lønningen er et samfund, hvor værdierne tilhører dem, der skaber dem, og hvor ledelsen af samfundet er lagt i hænderne paa dem, der faar dette samfund til at trives og gro — de arbejdende mennesker, det vil sige haandens og aandens arbejdere i by og paa land, alle, der frembringer værdier ved egen indsats og uden at udbytte andre. Dette samfund er det socialistiske.

Gennem mange aar har opportunistiske arbejderførere skjult deres manglende evne og vilje til at virkeliggøre socialismen i vort land ved at henvise til de antidemokratiske udskejelser i lande, hvor man har søgt at bygge socialismen ud fra andre historiske

forudsætninger, hæmmet af alle mulige menneskelige skrøbeligheder, i lang tid uden mulighed for hjælp udefra — og allermindst fra de omtalte arbejderførere — og fra begyndelsen af paa et betydeligt ringere erfaringsgrundlag end det, vi i dag raader over.

Der er ingen rimelighed i at bruge denne undskyldning. De tragiske fejl og forbrydelser, der er fulgt med socialismens tilblivelsesproces andre steder i verden, berettiger ikke danske arbejderledere til at indstille arbejdet paa at gøre Danmark socialistisk. Der er ingen fare for, at socialismen i Danmark skal blive skæmmet af noget tilsvarende, forudsat at den naturligvis i frugtbar vekselvirkning med omverdenen er den danske arbejderklassens og arbejderbevægelsens eget værk — og paa anden maade vil og kan vi ikke forestille os den.

Derfor kalder vi til samling om kamp for demokratiske og sociale fremskridt, til samling af arbejderklassen og alle arbejdende mennesker for en nødvendig kamp, hvis klare endemaal er socialismen, alle arbejdendes eget samfund.

Det er **Sund fornuft**
regelmæssigt at læse
ugebladet SF

Ugebladet SF udkommer hver fredag og behandler og kommenterer alle vigtige indenrigske og internationale politiske begivenheder. Desuden er SF ugebladet, hvori den teoretiske socialistiske debat føres. Blandt medarbejderne ved SF er Aksel Larsen, Kai Moltke og naturligvis denne pjeces forfatter, Gert Petersen samt en række fremtrædende og kyndige fagforeningsfolk, økonomer, jurister osv. SF koster i abonnement 6 kroner kvartalet. Det bestilles hos postvæsenet eller paa bladets kontor, Værnedamsvej 2, København V, telf. EVa 967.

Socialistisk Folkeparti

har partiforeninger over hele landet, i de større byer en forening i hver valgkreds. Medlem af partiet kan man blive ved henvendelse til en partiforening eller til hovedkontoret, Værnedamsvej 2, København V.

Partiets programudtalelse og andet materiale tilsendes gerne efter udtalt ønske.

Den levende

vej er en samling taler og artikler af Aksel Larsen fra aarene 1956, 1957 og 1958. De har for størsteparten aldrig været offentliggjort før de blev udgivet i bogform efter Aksel Larsens brud med ledelsesflertallet i Danmarks kommunistiske parti.

Dette brud førte til dannelsen af det ny parti, Socialistisk Folkeparti, som har faaet almindelig tilslutning saavel fra mange tidligere kommunister som fra tidligere socialdemokrater og folk, der har været partiløse. Partiet er et dansk socialistisk parti, og dets grundopfattelse er fremstillet i denne pjece.

Vil man kende forhistorien, vil man vide, hvorfor kommunistisk parti sprængtes, vil man vide besked med aarsagerne til, at Aksel Larsen efter 26 aars formandskab i kommunistpartiet brød med Moskva-kommunismen, saa faar man det bedst ved at læse hans taler og artikler fra de tre aar.

Den levende

vej som er en bog paa 376 sider, kan købes i enhver boghandel saavel som gennem de socialistiske partiforeninger. Den faas ogsaa tilsendt, naar bestilling indsendes til Socialistisk Folkeparti, Værnedamsvej 2, København V (Telefon EVa 9867).

Helsingør Erhvervstrykkeri

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk